

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (AEÜİİBFD)
Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2018, Sayfa: 127-136.

Politics, Economics and Administrative Sciences Journal of Kirsehir Ahi Evran University
Volume 2, Issue 2, December 2018, Page: 127-136.

Geliş Tarihi / Application Date: 31 Ekim 2018 / October 31, 2018

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 26 Kasım 2018/ November 26, 2018

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW: II. DÜNYA SAVAŞI'NDA KIBRIS DOĞUAKDENİZ'DE SİYASET VE ÇATIŞMA

Yrd.Doç.Dr. M.Bürkan SERBEST*

KİTAP KÜNYE:

Yazarlar: Anastasiya Yiangou (Çev.Kıyal Eresen)

Yayınevi: Kalkedon Yayıncılık

Basım Yeri: İstanbul

Basım Yılı:2016

Sayfa: 291 sayfa.

ISBN: 978-605-4979-64-6

* Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: bserbest@yahoo.com.

Kıbrıs 2018 yılı başında iki seçim yaşadı. Ocak ayında Türk tarafında parlamento seçimleri yapılırken, Şubat ayında da Rum siyasetinde Başkanlık seçimlerine tanık olundu. Bu bağlamda adadaki siyasi ortamı yeniden değerlendirmek bakımından Kıbrıs siyasi tarihini ilgilendiren kaynaklar içinde raflarda göze çarpan kitaplardan biri de, II. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs'ı ele alan bir eserdir. Kıbrıs Açıköğretim Üniversitesi öğretim üyesi olan Anastasia Yiangou'nun, Londra Üniversitesi'ne bağlı Milletler Topluluğu Çalışmaları Enstitüsü'nde 2009'da tamamladığı doktora tezini temel alarak *Cyprus World War II-Politics and Conflict in the Eastern Mediterranean* İngilizce özgün başlığıyla ortaya çıkardığı kitap, Kalkedon Yayınları'nca Kıyal Eresen'in çevirisiyle "*II. Dünya Savaşı'nda Kıbrıs Doğu Akdeniz'de Siyaset ve Çatışma*" adıyla Haziran 2016'da Türkçe olarak yayımlandı.

Kıbrıs'ı Osmanlı İmparatorluğu 1571 yılında ele geçirmiş ve egemenliğini fiilen, adanın Büyük Britanya'ya kiralandığı 1878'e dek sürdürmüştür. I. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından da ada Büyük Britanya tarafından resmen kendi toprakları içine katılmış ve sonrasında bir sömürge yönetimi oluşturulmuştur. Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin gündemine Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi -*Enosis*- olasılığının güçlü bir biçimde ortaya çıktığı 1950'lerde gelmeye başlamıştır. Gerek CHP'nin iktidarı kaybetmeden önceki son hükümeti gerek iktidarının ilk devresinde DP hükümeti, *Enosis* olasılığını çok yüksek görmemişlerdir. Ancak 1950'lerin ikinci yarısından itibaren, Kıbrıslı Rumların, Büyük Britanya hükümeti nezdinde yaptığı girişimler ve ayrıca Yunanistan'ın da *Enosis*'i destekler politikalara meyletmesiyle birlikte Türkiye de kendi ulusal Kıbrıs politikasını ortaya koymuştur. Bu politikanın özü de her koşulda *Enosis*'e geçit verilmemesi üzerine kuruluydu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960'da kurulmasının sonrasında da *Enosis*, Rum toplumu bakımından vazgeçilemeyen bir düşünce olarak varlığını korumuş ve esas itibarıyla adanın bölünmesine yol açan esas unsur olmuştur.

Kıbrıs Rum toplumu içindeki *Enosis* düşüncesi, adanın yönetiminin Büyük Britanya'ya geçmesinin ilk anından itibaren ortaya konulmaya başlamıştır. Bununla birlikte, özellikle 1930'lar ve II.Dünya Savaşı yılları Rum toplumunun *Enosis* hedefini tam anlamıyla ilan etmekten çekinmediği bir dönem olmuştur. Yiangou'nun kitabı, II. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs Rum toplumuna¹ odaklanarak, savaş koşullarının bu halkın

¹ Kitapta, kitabın İngilizce orijinal metninde kullanılan "Greek" sözcüğünün karşılığı Türkçeye "Elen" biçiminde çevrilmiştir. 1960 Kıbrıs Anayasası'nın Türkçe metninde de "Elen" deyiminin kullanıldığı göz

siyasal yaşamını nasıl etkilediğini araştırma çabasıdır. *Enosis* ülküsünün, birbirleriyle siyasal olarak çatışma halindeki Kıbrıs Rum toplumunun çeşitli kesim ve kurumlarını tartışmasız biçimde birleştiren başlıca unsur olduğu kitaptaki temel vurgudur. II. Dünya Savaşı sırasında Rum toplumunun kendi içindeki farklılıklara rağmen, savaş koşullarını lehine çevirmeye çalışarak kendi başlıca ülküsünü gerçekleştirme yönündeki faaliyetleri kitabın ana konusunu oluşturmaktadır.

Kitapta, II.Dünya Savaşı koşullarının, Kıbrıs'taki siyasal yaşamı nasıl biçimlendirdiğini araştırma iddiası ortaya konmakta ve arka kapaktaki tanıtım yazısında da bundan bahsedilmektedir. Bununla birlikte yazar, Kıbrıs'ta yalnızca Rum toplumuna odaklanmış ve bu toplumu tek temel unsur gibi ele almıştır. Kıbrıs Türk toplumu bir iki değini dışında nerdeyse es geçilmiştir. Türk toplumundan, "Türk azınlık" biçiminde söz edilmiştir. Kitapta ele alınan temel kurumlar; Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi, AKEL partisi, Kıbrıs Rum toplumu içindeki sağ muhafazakâr kanat örgütlenmeleri ve adadaki Büyük Britanya sömürge yönetimidir. Bu örgütlenmeler çerçevesindeki gelişmeler temel alınarak II.Dünya Savaşı öncesi *Enosis* hareketinin canlanması ve bunun karşısında sömürge yönetiminin tepkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Kitap, Giriş ve Sonuç bölümleri dışında dokuz ana bölümden oluşmaktadır.

Kitabın hangi kaynaklar kullanılarak yazıldığı kitabın Giriş kısmında belirtilmektedir (s.21-28). Kitapta, Giriş kısmında da yazarın belirttiği üzere, Büyük Britanya Birleşik Krallık Milli Arşivleri içindeki belgeler birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Kıbrıs Sömürge Ofisi'nin özgün yazışmaları özellikle ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Büyük Britanya'nın Yunanistan'la olan ilişkileri bakımından, genellikle Dışişleri Bakanlığı (*Foreign Office* -FO) belgeleri kullanılmıştır. Dini kuruluşların (Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Anglikan Kilisesi) ve ayrıca adada Britanya'nın sömürge valiliğini yapan kişilerin özel koleksiyonlarından yararlanılmıştır. Bunun dışında Lefkoşa'daki III. Makarios Kütüphanesi'ndeki Rumca gazete koleksiyonları ve Atina'daki Genel Devlet Arşivleri ile Modern Toplumsal Tarih Arşivleri'ndeki belgeler de kullanılmıştır. Bu kaynaklardan elde edilen toplam 15 fotoğraf da kitapta yer almaktadır. Kitabın Giriş kısmında Türkçe hiçbir kaynak kullanılmadığı belirtilmektedir. Bu kısıtlı kaynak kullanımı sonucunda, II.Dünya Savaşı sırasındaki Kıbrıs siyasetine odaklanma iddiasındaki kitap, bütünüyle

önünde tutulduğunda, bu tercih yerinde durmaktadır. Ancak, bu yazıda Türkiye'de yaygın kullanılan deyim olan "Rum" sözcüğü tercih edilecektir.

Rum toplumu içerisindeki siyasete yoğunlaşmış ve Türk toplumu içindeki siyasal gelişmeler göz ardı edilmiştir. Rum toplumu içerisindeki *Enosis*'in canlanışının Türk toplumundaki yansımalarıyla bilgi neredeyse yok seviyesindedir. Her ne kadar yazar, Türkçe kaynakları kullanmasa da diğer dillerdeki kaynaklar aracılığıyla Türk toplumundaki gelişmelere dair bir inceleme çabasına da eserde girmemiştir.

Kitabın ilk bölümü (s.29-54), Britanya yönetiminin adayı ele geçirdiği tarih olan 1871 ile II. Dünya Savaşı'nın başladığı yıl olan 1939 arasındaki dönemi ele almaktadır. Kıbrıs Rum toplumu içinde kilisenin ağırlığı ve yeni filizlenmekte olan bir takım küçük sendikal gelişmeler bölüm içerisinde aktarılmaktadır. Bu bölümde, Kıbrıslı Rumların *Enosis* isteklerini, Büyük Britanya'nın adanın egemenliğini devralışının ilk anlarından itibaren dile getirmiş oldukları ortaya konulmaktadır (s.34-35). Lozan Antlaşması'nın ardından Kıbrıs Rum siyasetinde kesin *Enosisçiler* ve -giderek etkisizleşecek olan- Britanya İmparatorluğu içinde özerkçiler olmak üzere iki kesimin öne çıktığı belirtilmektedir (s.39). Adada yönetimin Büyük Britanya tarafından üstlenilmesiyle birlikte Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposluk makamının (özellikle vergi toplama yetkisi bakımından) yetkilerinde azalma olduğu bilgisi de verilmektedir. Ayrıca, Büyük Britanya sömürge yönetiminin, 1931 Kıbrıs Rum Toplumu İsyanı'nın² sorumlusu olarak kiliseyi gördüğü ifade edilmektedir. Kitapta sık sık referans verilen ve değinilen 1931 olaylarına ilişkin olarak; bunun nedenleri, gelişimi ve asıl rol oynayanlar hakkında -dipnot bilgisi dahi bulunmayacak biçimde- açıklayıcı bilgilendirme olmaması bir eksiklik olarak durmaktadır. Adadaki 1931 olayları konusunda bilgisi olmayan okuyucular, 1931 olaylarına gönderme yapan yerlerde bazı noktaları anlamakta zorluk çekebileceklerdir.

Kitabın ikinci ana bölümü (s.55-86), II.Dünya Savaşı'nın patladığı dönemdeki Kıbrıs (Rum) siyasetinin ana kurum ve figürleri ile sömürge yönetimi arasındaki soğukluk ve gergin ortama odaklanmıştır. Bu gerginliğin nedeninin, 1931 isyanında sürgüne

² 1931 yılında Kıbrıs Rum toplumunun, Büyük Britanya sömürge yönetimine karşı başlattığı toplu gösteriler ve şiddet hareketleri içeren ayaklanmasıdır. İsyanı başlatan süreç, ek gümrük vergilendirmelerini kapsayan yasa tasarısının sömürge yönetimi tarafından tüm keskin itirazlara rağmen yürürlüğe konmasındaki ısrar olmuştur. Bununla birlikte bu itirazlar, ekonomik alandan çıkarak çehre değiştirmiş, özellikle Kilise'nin ve Kıbrıslı Rum milliyetçi çevrelerin başını çektiği, *Enosis* düşüncesinin bir isyan hareketi biçiminde gelişmiştir. Eylemler, 1931 Ekim ayında hükümet binasını ateşe verecek kadar ileri düzeye varmıştır. Büyük Britanya, ancak takviye askeri birliklerle isyanı bastırabilmiştir. İsyanın elebaşısı kabul edilen bir takım kişiler de ömür boyu sürgün cezasına çarptırılmışlardır. Adadaki yasama yetkisi de bütünüyle sömürge valisine geçmiştir. 1931 isyanıyla bilgi için bkz. Turgay Bülent Göktürk, "Rumların Kıbrıs'taki *Enosis* İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi:1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası", ÇTTAD, VII/16-17 (2008/Bahar-Güz), s.335-363.

gönderilenlerin adaya geri dönme meselesinden ve 1937'de boşalan Başpiskoposluk makamının doldurulmayarak vekâlet yoluyla (*Locum Tenens*) yürütülmesinden kaynaklandığı, bölümün hemen başında belirtilmiştir. II. Dünya Savaşı boyunca, adada iki Büyük Britanya sömürge valisi görev yapmıştır: William Battershill ve Charles Wooley. Bölüm ilk olarak, II. Dünya Savaşının hemen öncesindeki Büyük Britanya'nın adadaki sömürge valiliğindeki görev değişimine ilişkin bilgilendirmeyle açılmaktadır. Sömürge yönetimi ile Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi arasındaki en büyük problemin, 1937 yılında ölen Başpiskoposun makamının -içinde dinsel düzenlemelerin de olduğu- sömürgeci yasalara karşı direniş gösteren kilise organlarınca bir tepki olarak doldurulmaması olduğu öncelikle belirtilmiştir (s.68). Ayrıca bu bölümde, -II.Dünya Savaşı'nın başlarında- 1939 ve 1940 yıllarında yeni kurulan ve kendi içinde bütünleşmeye başlayan işçi sendikalarının ada siyasetinde bir güç olarak kendini hissettirmeye başlamasından da söz edilmektedir.

Kitabın üçüncü ana bölümünde (s.87-119) Rumların yeni başlayan II.Dünya Savaşı'nı, *Enosis* düşüncesini hayata geçirmede gerçek anlamda büyük bir fırsat olarak görmeye başlamaları konu edinilmektedir. Yunanistan'ın önce İtalya sonra da Almanya tarafından Mihver devletlerce işgale uğraması, adadaki Rumlar için Yunanistan yanlısı eylem ve söylemler bakımından bir meşruiyet zemini oluşturmuştur. Bu dönemde Rumlar, her fırsatta Kıbrıs'ın, Müttefik güçlerin zaferiyle birlikte artık savaş sonrasında Yunanistan'a bırakılacağına bir gerçeklik olarak ortaya çıktığı iddiasını dile getirmekteydiler (s.93). Bu dönemde *Locum Tenens* Leontios özellikle *Enosisçi* söylemlerinin dozunu giderek artırmıştır. Ayrıca, Kıbrıs Rum toplumu içinde sol siyasetin başlıca kurumu olan AKEL'in (Emekçi Halkın İlerici Partisi) kurulması sürecindeki gelişmeler ve adadaki solun canlanışına ilişkin bilgiler bu bölümde ağırlıklı yer tutmaktadır.

Kitabın dördüncü bölümünde (s.120-143), 1941 Mayıs'ından 1942 Mart'ına kadar olan on aylık gelişmeler ele alınmaktadır. AKEL'in adadaki Rum toplumu içinde taban bulmasının sömürge yönetimini tedirgin ettiği ve ayrıca partinin kendisini *Enosisçi* olarak konumlamasının kaygıları artırdığı bu bölümde verilen en dikkat çekici bilgilerdir (s.129-130). Sömürge hükümeti ilk başlarda AKEL'in kurulmasını çok önemsemese de kısa süre içinde bu hareketten kuşku duyarak, partiyi komünist provokatörlerin bir aracı olarak değerlendirmeye başlamıştır. AKEL'in güçlenmesiyle Kıbrıs Rum toplumu içinde sağ ve sol kesim arasındaki gerginliğin yoğunlaştığı bilgisi verilmektedir (s.141-

143). AKEL'in adadaki çalışan kesimlere dayanan bir siyasi hareket iddiasına rağmen daha çıkışından itibaren bütünüyle Kıbrıs Rum toplumuna seslenen bir hareket olduğu, bu bölümde, Yunanistan'ın sürgündeki Başbakanı Emmanuil Çuderos'un 15 Kasım 1941'de *Enosis* imalı konuşmasına AKEL tarafından verilen destekle ilgili bilgiden de anlaşılabilir (s.135).

Beşinci (s.144-168) ve altıncı bölümler (s.169-198) Kıbrıs'ta yapılan 1943 seçimlerini konu edinmiştir. Adadaki Rum siyasi yaşamındaki *Enosis* konusunda kesin uzlaşma içindeki iki karşıt ideoloji olan sağ ve solun ilk açık mücadelesi, Mart 1943 seçimlerinde olmuştur (s.175). Seçimlerden yaklaşık on ay kadar önce 31 Mayıs 1942 tarihinde Kıbrıs Rum sağ, tabana dönük örgütlenme eksikliğini adadaki Rum çiftçiler üzerinden kapatmak isteyerek muhafazakâr tandanslı "Kıbrıs Çiftçiler Birliği"ni (PEK) kurmuştur (s.162). AKEL'in adanın önemli merkezlerinden Limasol ve Magusa'daki seçim zaferleri altıncı bölümde aktarılmıştır (s.174-175). Mart 1943 seçimlerindeki AKEL'in önemli başarısı karşısında, Kıbrıs muhafazakâr Rum sağının da partileştiği burada belirtilmektedir. Bu çerçevede 6 Haziran 1943'te Kıbrıs Ulusal Partisi (KEK) kurulmuştur. Partinin programında adanın Yunanistan'la bütünleştirilmesiyle birlikte, Ortodoks Hıristiyan ideallerin yükseltilmesi de vardı (s.184).

Adadaki Rum siyasetinde gerek sağ gerek sol, *Enosis*'i gerçekleştirmek üzere Büyük Britanya yönetimiyle işbirliği yapma kararı almışlardır. Bununla ilgili olarak AKEL'in 1943 Haziran'ında taraftarlarına müttefik güçlerine katılmaları için çağrı yaptığı bilgisi kitapta verilmektedir (s.177). Bu kadar açık bir desteğin temel nedeni, ideolojik olarak kendini yakın hissettiği Sovyetler Birliği'nin de artık müttefik güçlerle birlikte savaşın içinde yer almasıdır (s.187). Kıbrıs'taki sömürge yönetiminin ise adanın kesinlikle Yunanistan'a bırakılmasının karşısında olduğu eserde aktarılmıştır. Hatta Vali Charles Wooley, Büyük Britanya'nın adanın Yunanistan'a bırakılması düşüncesini taşımadığını savaş sırasında ülkesinin yönetiminin açıklamasını istemiştir (s.178). *Enosis* karşıtı olan bir takım Türk kuruluşları bu dönemde doğmaya başlamıştır. Kitap içerisinde bunlardan fazla bir ayrıntı verilmeyip sadece küçük bir değiniyle ad olarak söz edilmiştir. Örnek olarak kitapta sayılanlar arasında, bu dönemde kurulan "Kıbrıs Adası Türk Azınlık

Kurumu” (KATAK)³, “Lefkoşa Türk Amele Birliği” (LTAB) ve “Kıbrıslı Türk Çiftçiler Birliği” bulunmaktadır (s.181-183).

Kitabın yedinci bölümünde (s.199-223) Yunanistan’da yaşanan siyasi gelişmelerin adadaki Rum toplumuna etkisi incelenmeye çalışılmıştır. İşgale karşı direnen Yunanistan’daki sağ ve sol askeri grupların, Ekim 1943 ile Şubat 1944 arasındaki çatışmaları konusunda bilgiler verilmiş ve kitapta bu yaşananlar Yunan İç Savaşı’nın “ilk raundu” olarak nitelenmiştir (s.203). Yunanistan’daki iç savaşın ilk raundunun Kıbrıs Rum sağ ve solu arasındaki mücadeleyi doğrudan etkilemediği görüşü aktarılmaktadır. Buna neden olarak da; adanın Yunanistan’a uzak olması nedeniyle, oradaki çatışmaların ciddiyetinin o dönemde henüz fark edilemediği gösterilmektedir (s.203). Her ne kadar Yunanistan siyasetindeki rakip eğilimler Kıbrıs Rum toplumuna önemli etkiler yapsa da, aralarındaki keskin bir takım ayrılıklara karşın, Yunanistan’dan farklı olarak *Enosis* düşüncesi adadaki farklı grupların en önemli ortak zemini olarak kalmıştır (s.221). Ayrıca Başpiskoposluğun da, siyasetteki ağırlığını kullanarak sağ ve solun rekabetini önleme konusunda arabulucu konuma soyunması burada verilen ilginç bilgilerdendir (s.206-207).

Kitabın sekizinci bölümünde (s.224-250) özellikle Başpiskopos Vekili Leontios’un adadaki Rum sağ ve sol unsurları *Enosis* ülküsü çerçevesinde birleştirme çabaları anlatılmaktadır. Leontios, *Enosis*’i gerçekleştirme hedefiyle AKEL’le işbirliğine yatkınken, Kıbrıs Rum muhafazakâr sağının AKEL’e dönük keskin karşıtlığı kitapta çeşitli örnek olaylarla ortaya konmaya çalışılmıştır. 1944 Ağustos’unda Büyük Britanya Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı’nın aday ziyaretini sırasında Leontios’un, bütün Rum siyasi organizasyonlarının katılımıyla savaş sonrasına dönük olarak *Enosis*’i talep eden ortak bir bildiri hazırlatmak istemesine karşın, Kıbrıs sağını temsil eden PEK ve KEK, AKEL’in de içinde olacağı bir girişime karşı çıkmışlardır (s.225-226). Bununla birlikte, Leontios’un çabaları sonuçsuz kalmamıştır. Burada, *Locum Tenens* Leontios’un çabalarıyla -Yunanistan’ın işgalden kurtulmasının ardından- Ekim 1944’te Rum toplumunun çeşitli siyasal unsurlarının ortak bir bildiriye imzalamayı kabul etmeleri

³ Adadaki Türklerin kendi kurdukları bu organizasyonun adında o dönemde “azınlık” teriminin geçmesi sonrasında tartışılmış ve o dönem için doğru bir ad seçiminin yapılmadığı zaman zaman ifade edilmiştir. Türklerin ilk kurdukları siyasi kurumların başında gelen bu kuruluşun adındaki “azınlık” teriminin geçmesi, Rum tarafının da Türk toplumunu “azınlık” olarak adlandırmasına bir meşruiyet sağladığı iddia edilmiştir.

bilgisi, adadaki Başpiskoposluk makamının siyasi ağırlığını ortaya koyması açısından, özellikle önem taşımaktadır (s.241).

Kitabın sekizinci bölümünde Rum siyasetinde *Enosis*'e ulaşmak konusundaki siyasi yaklaşım farklılığından söz edilmiştir. Kıbrıs sağ kesimi (özellikle KEK partisi) *Enosis* hedefine dönük olarak *Anglo-Elen* dostluğu argümanını kullanarak daha yumuşak bir tavır ortaya koyarken (s.232), AKEL'in ise yeri geldiğinde gösteri, grev ve çeşitli çaplardaki protesto biçimleriyle daha sert bir politika güttüğü belirtilmiştir. *Enosis* hedefinde uzlaşan Rum sağ ve solunun yöntem farklılığı özellikle bu bölümde vurgulanmaya çalışılmıştır.

Kitabın dokuzuncu ve son bölümünde (s.251-277) ise, İkinci Dünya Savaşı'nın sona eriş döneminin adaya etkisi ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bölümdeki en önemli saptamaların başında, Büyük Britanya sömürge yönetiminin, *Enosis*'in baş destekçisi olarak adadaki Rum Ortodoks Kilisesi'nin yerine II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru AKEL'i görmeye başlamış olduğunun -Birleşik Krallık arşivlerindeki belgelerden yaralanmak suretiyle- ortaya konması gelmektedir (s.258-260).

1931 ayaklanmasının baş destekçisi olarak gördüğü Kilise'ye yoğun bir kuşkuyla bakan sömürge hükümetinin, savaşın sonuna doğru bu kurumu, savaş sırasında kurulan ve yükselişe geçen AKEL'e göre daha işbirliği yapılır görmeye başlamıştır (s.260). AKEL'in aracılığıyla Sovyet güdümüne girebilecek bir Kıbrıs olasılığının yarattığı tedirginlik, daha mutedil görülmeye başlanan Başpiskoposluğun siyasal anlamda gücünün artmasına⁴ neden olmuştur. Bu bölümde aktarılan bilgilerin adanın ilerleyen dönemindeki siyasi tarihini anlamada bir ipucu verdiği de söylenebilir. Nitekim 1950'de Başpiskoposluk makamına gelen III. Makarios, adada Rum toplumunun baş temsilcisi konumuna yükselmiştir. Öyle ki, sonraki dönemde adada kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı da III. Makarios olmuştur.

⁴ Başpiskoposluğun adadaki siyasi gücü tarihsel nedenlere dayanmaktadır. Başpiskoposluğun adadaki önemi özellikle Osmanlı döneminde artmıştır. Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi, tarihte otosefal Ortodoks kiliselerinin ilklerindedir. Kilise, erken tarihlerde Antakya Ortodoks Kilisesi'nden bağımsızlaşmıştır. Başpiskoposluk makamı adadaki Latin Krallığı döneminde lağvedilmiş ve Ortodoks inançlılar da dini yönden Roma'daki Papa'ya bağlanmıştır. Adanın yönetiminin Osmanlı Devleti'ne geçmesiyle, Başpiskoposluk makamı yeniden canlandırılmıştır. Başpiskopos, "Etnark" sıfatıyla Osmanlı döneminde dinsel ağırlığının ötesinde siyasal ve toplumsal bakımdan öne çıkmıştır.

Kitabın Sonuç bölümünde (s.278-282) yazarın, Kıbrıs'taki siyasetin ana aktörleri olarak gördüğü üçlüden (Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi, Rum sol ve sağ örgütlenmeleri); Başpiskoposluğun ve bu makamı vekâleten dolduran Leontios'un etkin bir figür olarak sivrilmesini önemli bir sonuç olarak kaydetmektedir (s.281). Gerçekten de, sonraki dönem Kıbrıs siyasal gelişmelerinde özellikle III. Makarios'un kişiliğinde Başpiskoposluk, merkezdeki siyasi belirleyicilerden biri olmuştur. Yazarın ulaştığı ikinci sonuç, AKEL'le ilgilidir. Yazar, AKEL'in sol bir parti olmakla birlikte kendini aynı zamanda *Enosisçi* olarak konumlamasının popülerite sağlamasında ve bunu korumasında önemli bir etken olduğu görüşündedir (s.279-280). Yazarın ulaştığı üçüncü sonuç ise, Kıbrıs'taki Büyük Britanya yönetimine ilişkindir. Londra'daki Dışişleri Bakanlığı yöneticilerinin içinde, adanın Yunanistan'a bırakılmasını savunan bir grup dahi olsa, Sömürge Bakanlığı ve Londra'daki temsilcilerinin *Enosis'e* net biçimde karşı oldukları eserde belgelerle ortaya konmaya çalışılmıştır (s.278-279). Sonuç bölümünde Kıbrıs Türk toplumuna ilişkin küçük bir paragraf ayrılmıştır. Burada, savaş sırasında Rum toplumunda ve siyasetinde yükselen *Enosisçiliğin*, Türk tarafında yoğun bir *Enosis* karşıtlığı biçiminde yansıma bulduğu belirtilmiştir (s.279). Kitabın içinde Türk toplumundan fazla söz edilmemesi, sonuç bölümünde de bu konunun çok da tartışılmamasına yol açmıştır.

Kitabın çevirisine gelindiğinde; genel olarak akıcı ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bir takım eksiklikler de göze çarpmaktadır. Kitapta, Yunanca kaynakların gerek dipnotta gerekse kaynakçada yalnızca Türkçe çevirileri verilmiştir. Oysa eserin İngilizcesinde önce Yunan alfabesiyle özgün hali, sonrasında ise İngilizce çevirisi verilmiştir [Örneğin, Costas Sophocleous, Πάλη για την Ελευθερία (Struggle for liberty), (Nicosia: 2003), pp. 84-85 ; Yiannis Lefkis, Οι Ρίζες (The Roots), (Limassol: 1984), pp. 69-82. vb. biçiminde]. Kitabın Türkçe çevirisinde ise, Yunanca kaynaklar ne özgün yazılış halleriyle verilmiş ne de herhangi bir transliterasyon ya da transkripsiyon yapılmıştır. Yunanca kaynağın yalnızca Türkçe çevirisi [Örneğin, Costas Sophocleous, *Özgürlük Mücadelesi*, (Nicosia: 2003), ss.84-85. ; Yiannis Lefkis, *Kökler*, (Limassol:1984), ss.69-82.) vb. biçiminde] verilmekle yetinilmiştir. Eserde, Yunanca özel isimlerin genellikle Türkçe transkripsiyonlarının tercih edilmesine karşın tam bir birlik yoktur. Farklı tercihlerle karşılaşılabilmektedir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sırasındaki sürgündeki Yunan başbakanının ismi *Emmanuil Çuderos* (Türkçedeki yaygın kullanımı

budur) olarak değil, *Emmanouil Tsouderos* biçiminde verilebilirken, özgün eserde “General Tsolakoglou” (Nazi yönetimi sırasında ülkede bir dönem başbakanlık yapan Yunanlı general) olarak geçen ismin bu sefer de yaygın Türkçe kullanımı verilerek “General Çolakoğlu” biçimindeki yazım tercih edilmiştir. Yine, Yunan Kralı II. Yorgo, bazen “George” (s.62), bazen “Yorgo” olabilmektedir (s.113). Kısaltmalarda da, bazen harflerin arası noktalıdır (Örneğin : A.K.E.L. Bu tip kısaltmalar dipnotlarda geçmektedir.). Buna karşın, metin içindeki kullanımlar noktasız (Örneğin: AKEL) biçimdedir. Bir başka göze çarpan durum ise, özel yer isimlerinin metin içinde bazen Türkçesinin yerine İngilizcesinin kullanılmasıdır (Örneğin, “İskenderun” yerine “Alexandretta”nın kullanılması. s.32). Bir diğer üzerinde durulacak konu ise İngilizce özgün eserdeki “*Axis Powers*” terimiyle ilgilidir. “*Axis Powers*” terimi, “*Mihver Güçleri*” ya da “*Eksen Güçleri*” biçiminde çevrilmeyip, “*İthilaf*” sözüyle tam anlamlandırılmayan bir biçimde çevrilmiştir.

Kitabın çeşitli eksiklik ve tartışılacak yönleri olmasına karşın, Kıbrıs Rum siyasetindeki II. Dünya Savaşı içinde yaşananları ve bugüne yansımalarını anlayabilmek bakımından okunmasında ve tartışılmasında yarar bulunmaktadır. Özellikle Kıbrıs Rum siyasetinin tarihsel geçmişine, bu kitap aracılığıyla Kıbrıs Rum toplumu içinden bir yazarın bakış açısıyla tanıklık edilmesi ilgi çekicidir.